

Ég, szín, kék

Számítógémem kék halált halt, a képernyőn a nagy kékség feszít, középkék, árnyalatmentes, egyenszín. Fekete humor, mondanám, ha nem lennék iszonyat dühös, van érzékük a groteszkhez ezeknek a számítástechnikai guruknak, miért nem fekete vagy akármilyen színű a rendszer totális csődjének színe? Éppen kék? A megfoghatatlan, a végtelen égbolt színe, a transzcendencia, az intellektus, az elmélkedés jelképe? A kékszakállú kergesse meg, aki kitalálta!

Hieronimus Bosch: Látomások a túlvilágról, Mennybemenetel

Vagy értsem úgy, ahogy az ókori britek, akik csata előtt az égi istenek színére, kékre mázolták magukat, hogy félelmetesebbnek tűnjenek? Julius Caesar ír erről a Gall háborúról szólva (V. fejezet 14.)

Ha harc, hát legyen harc, gyerek gépét kobzom el ideiglenesen, előkeresem a telepítőlemezeket, újra életet fogok lehelni az én masinámba, hajrá, a gép forog, kerreg, surrog, az alkotó addig a balján található könyvkupacban matat, színes albumokat lapoz. Kép tárul elé, a macedóniai Ahrida, más nevén Ohrid város Szent Kelemen templomában található ábrázolat, a repedések lefutásából ítélve freskó talán; vázsonra a középkorban nemigen festettek, a fa meg nem így reped. Szívesen megnézném élőben, gyors keresés az Interneten, vízum kell Macedóniába,

negyven dollár, plusz egyéb macerák, nem a magamfajta csóró bölcseszeknek találták ki az országot, lapozzunk, marad a szokásos szellemi utazás. Szóval a kép: Isten keze a világegyetem sugárkorszorújában. Gyönyörű. Csupa kék. Sötét, világos, sötét, ritmusa van, mintha színörvény húzná a tekintetet a közepére, ahol, mintha filmbeli „csillagkapun” lépne ki vagy be furcsa tartásban látható az egyetlen, ami nem kék. Valószínűleg hamis ultramarinnal festették, vagyis agyagot eresztettek át egy kevés bagdadi indigóval (Cennino receptje szerint) vagy az Európában őshonos festőcsüllenggel, abból a festék, a költséghatékonyság jegyében.

Régi képeken a kék ruhásokat kell figyelni, tudom, külön felhívtá rá a figyelmünket általános iskolai rajztanárom, órán, egyszerre adva le a középkor és a reneszánsz művészetét, hogy ne kelljen annyiszor elővenni a diavetítőt. És tényleg, a kék ruhások voltak a fontosak. Szűz Mária, Krisztus, szentek és királyok. Utóbbiak hatalmuk istentől való eredetét jelezték ezzel a színnel.

Szép, szép az elvonatkoztatottság, de mintha úgy tanultam volna, hogy az ég színén kívül a természetben igen kevés a kék, ezért használják a tévések az úgynevezett blue box technikát, így, a kéket mesterségesen kiiktatva a felvett képből, mindenféle trükköket képesek varázsolni. Szóval az égi és földi hatalmasságok kék köntösének prózaibb oka is kell legyen, gondoltam, és tényleg: méregdrága volt a kék festék ugyanis.

Még barokk mesterek is megtépték volna a szakállukat, ha gyermekeik ugyanazt tették volna, amit az én fiam úgy háromévesen: pracliját egy vödör kék pigmentbe mártogatva barlangrajz-szerű tenyér-mintázattal nyomott tele egy A2-es ív papírt. Tőle kedvet kaptam én is, aztán meg fülig kéken ücsörögtünk a verandán, vigyorogva. Régi korok gyermekei persze még nem tapicskolhattak szintetikus temperában. Atyjuknak sem lett volna otthon egy vödörnyi kéjük, mert nem kisebb, hanem egy nagyobb vagon lett volna az. Ezt két könyvből is tudom, a kék fedelű, Wehlte-féle „A festészet nyersanyagai és technikái” című kötetből, amit minden képzett képzőművész kötelezően olvasott, lévén az egyetlen vizsgaanyag. És egy sokkal élvezetesebb könyvből is, dicsőség a kiadónak (HVG), hogy magyarul is olvasható Victoria Finlay: „Színek – utazás a festékesdobozban” című kötete (fordította Tábori Zoltán).

Ez a Victoria Finlay beleváló nő, igen élvezetesen utazik, és tényleg a festékesdoboz körül. Kék ügyben például Afganisztánba is elment, ahonnan a 16. század előtti táblakép-kékek, az ultramarin nagy része származott. Lapis lazulit, lazúrkövet őröltek finomra, ezt a port gyantával, viasszal, mézgával és lenolajjal pogácsává kell gyúrni, ami nagyjából háromnapos munka. Aztán ezt a masszát hamulúggal vagy vízzel telt tálba teszik, és fával nyomkodják, amíg a folyadék kék színű nem lesz. Ennek a műveletnek az a célja, hogy a szennyező anyagok, mint az ásványiak csillogó színt adó pirit, ne kerüljenek a festékbe. Legdrágább az első, azaz szűz sajtolás, a Szűz köntöséhez méltó. Nem mérgező és színtartós az örökkévalóságig.

A kékfedeles tankönyv szerint van még mesterséges ultramarinkék (kénből, szódából, kaolinból vagy kaolinból és nátrium-szulfátos kvarcból), hegyikék (a réz-szulfid mállási terméke), egyiptomi

kék (homokból, szódából, mészből, rézoxidból üveg-zománccá olvasztva, aprítva), brémai kék, ásványkék, mangánkék, kobaltkék, coelinkék, szászkék, párizsi kék, indigókék, heliogenkék. Az Ostwald-féle színkorongon a 15-ös és a 18-as érték közé esik. De ez csak

Csizsár Elek: Apám emlékére

a fizikai része a dolognak, világi leírása a természetfeletti jelképező színnek, ez csak a látható anyag, a lényeg pedig láthatatlan. Hűvös borzongás fut a hátamon végig, tarkótájéon halványodik el, a fene a kékhalálos gépbe, észre sem vettem, hogy már régen követeli a másik telepítőlemezt; hátranyúlok a könyvespolcra, kék képeket keresek, mostan kékes pigmentekkel álmodom, és találok, a látomásos Hyeronimus Bosch-tól a Mennybemenetelt, a kép felső harmadát, a Szent Klement templombeli kép mellé állítva érdekes, felettebb érdekes. Borzongás vége. Hagyjuk a transzcendentálist másra, nézem tovább, van Chagall, Picasso, El Greco és egy helyi kiadványból Csizsár Elek, gyönyörű kékek, hihetetlenül szép, aki a kékkel bálni tud, az hétszentség, hogy pokolra ment a festeni tudásért.

What is your favourite colour? – gyakoroltam a gyerekekkel az angolt a múltkor, és azt mondta rá, hogy micsoda hülye kérdés, olyan, hogy kedvenc szín az nincsen. Igaza lehet. De mégis, kommunikációs szempontból fontos, hogy rávágjon valamit azonnal, mondja, hogy zöld, kék, piros vagy miegyéb, pszichológusok csámcsognak spontán válaszok, meg ilyesmi. Szóval, ha engem kérdez, mondom, én azt mondom, hogy a kék. Gyerek kamasz, vigyorog, hogy a filmekben is szeretem-e a kéket, én meg nem értem. Még jobban vigyorog. Ja, hogy pornófilmek azok,

Van Gogh: Csillagos éjszaka

merthogy a kínai bordélyházakat szokták kékre festeni, innen a jelentésátvitel. Hm. Nevelési céllal elő a szótár, nézzük csak, mi minden kék az anglosoknál. Cambridge blue a világoskék. Oxford blue a sötétkék. You are all in the blue – halvány fogalmad sincs róla. Blue másképpen: húséges, állhatatos,

El Greco: Toledo látképe

konzervatív. Blue law: a vasárnapi szórakozást megtiltó puritán törvények. Look blue – szomorúnak látszik. Blue joke – disznó vicc. Blue Monday – kor az ember csak lustálkodik, Laci szokott a nyakán ülni ilyenkor. Blue moon az sohanapja. A blues meg jó zene. Gyerek szája konyul, mégsem olyan könnyű az angol. Én vigyorgok, és mondom, hogy kedvenc színem a kék, meg a kék farmer, blue jeans, indigóval festik, és olvastam ennél a Victoria Fineley-nél, mekkora csatározások folytak e növényért annak idején. Talán akkorák, mint nálunk a hatvanas években az amerikai ruhadarabért. Első darabom eresztette a színét. Anyám nem engedte a többi ruhával együtt mosni, s milyen jól tette! Kézrel gyömöszköltem a kemény lenvásznat, sokáig, és jól megfogta a bőrömet, azaz kék lett tőle a tenyerem, mintha festéket markoláztam volna. „Hú, te, ez akkor eredeti!” irigykedtek osztálytársaim, és nem tudom, hogy igazuk volt-e, ahogy azt sem, honnan vették, hogy a szintetikus farmer-festékek nem eresztik a színüket. Az a nadrág sajnos a világegyetem és középkorúvá fejlődött testem szinkron tágulásának objektív igazsága miatt már biztosan nem jönne rám. Viszont van egy szép kék lenvászon ingem, konszolidált hippis darab, virágok vannak rá hímezve, de nem tiritarka, hanem fehér fonállal. Szeretem. Sokszor viselem, jól áll. A gyerek egyszer megjegyezte a strandon, hogy alig vett észre, mert ez a szín beleolvadt a víz meg az ég színébe. Natúr blue-box, mondtam, és vigyorogtunk.

Jut eszembe, a kék farmer nem véletlenül lehetett hippis-ruhadarab. Az indigó Indiáról kapta a nevét, eredetileg ott használták kékítésre. A kék többnyire szerencsés szín, szent szín, a világot táncolva-szeretkezve bejáró Krisna jelképe. Kék

táncból csak a tangó jut eszembe, Krisnának ajánlom, ha legközelebb alkalmam nyílik rá.

Apropó, szép kék szemekről is írnék, de pillanatnyilag nincs előttem egy sem, lám a sötétkék szemű szeretőim is múlt időben vannak, sokáig amúgy sem tudok kék íriszekre bámulni, valahogy mindig elég hamar behunyom a szemem.

Csendes, szép szín a kék, a nyugalom tengere maga, érdekes, jut eszembe, az uszodában, ahova jártam, apró kék mozaikcempével volt kirakva a medence oldala, és a mennyezet is kékre volt festve. Vízi hullát szoktam játszani, vagyis az újonc úszómester bosszúságára kifeszem a víz tetejére és lebegek, nézem a plafont. Fénycsillámok szikráznak a mennyezeten, csupa kék tükröződés, ámulva bámulom a szín számtalan árnyalatát. Ugyanezt teszem a Balatonon is, úszómester nélkül, csak ott az eget látom, természetesen. Miért kék az ég? Azért, mert a légkör oxigén- és hidrogénmolekulái szétszórják a Nap legrövidebb hullámhosszú fénytartományát, mint Einstein is megállapította, de ez a szikár tudományos tény a színévezetben nem zavar.

Kék, kék, kék volt a Szent Mihály templom egyik üvegablaka Kolozsváron. Oda tanulni jártunk vizsgaidőszakban, meleg napokon, nem volt légkondicionálás a kollégiumban ugyanis, az évszázados falak közt pedig jó hűvös vala, a sekrestyés pedig elnézte vala nekünk a léha hűsölést. Általában az ablakok közelébe ültünk, hogy szűrődjön be némi fény, törzshelyem a ló seggére (a Mátvás-szoborra) néző második üvegmozaik alatt volt. Kék fény vetült kék tintával írt dialektológia, általános- és indoeurópai nyelvészet jegyzeteimre. Csodáltam. Az ég kékje csillogott át rajta, szép volt, mint a vágy, félnapokat ültem alatta, könyv, jegyzet, kézirat olvasatlan. Most már

tudom, hogy a gótikus katedrálisok üvegablakainak tisztá kékjét úgy készítették, hogy az üvegmasszába kobalt-oxidot kevertek. Ha jól emlékszem, Szűz Mária kép nézett Kolozsváron le rám, de biztosan nem tudom már, tíz éve nem jártam ott, most már illenék.

Szűz Máriát legutóbb férfikarra tetoválva láttam, kék kontúrosan. Miért kékkel? Fogalmam sem volt, míg a Finley-könyvet nem olvastam el, hogy tudniillik a tetoválásához használt egyik, kék szint adó növényi festék erős fájdalomcsillapító. Ilyenképpen a magukat festőcsülinggel kékre festő öslakó britek nem elsősorban az ellenséget akarták sokkolni, hanem vérzescsillapító gyógyszerként, megelőzőként kenték bőrükre az egyébként sárga, csak a levegőn megkékülő főzetet.

Kedvenc kékem a muszlinkék, mecsetek, kupolájának nagy kéksége. Kobalttal készül, mély, ibolyába hajló gyönyörű szín, igen szép az ég világossága előtt. Van egy kis selyemszönyegem, az is kék, növényi festékkel készült, nem tudom mivel, a szőnyegszövő asszonyok mondták ugyan, hogy mi az, de perzsául nem tudok annyira, hogy megértettem volna, s mire szótárhoz jutottam, sajnos elfelejtettem azt a szót. Lehet, hogy éppen indigó. Nain a szőnyeg, a kék és a drapp árnyalataiból, fehér selyemkontúrokkal ábrázolja az ábrát. A Paradicsomot jelképezi, mint a legtöbb keleti szőnyeg, fallal körülvevett kert, benne kéknél kékebb apró, stilizált virágok, buja növényi világ. Ablakom előtt van, így nyáridőn, reggel rásüt a Nap. Ónom kéne tulajdonképpen, nem tudom, hogy áll szintartósságilag, biztosan fakul valamennyit, ha sok világosság éri, de én hedonista vagyok, nem tudok a látványnak ellenállni, a nagy ragyogásban tűnnek elő a legjobban a gyapjú és selyem legszebb árnyalatai.

Gépem feltámadt a kék halálból. Leteszem Fineley könyvét, összepakolom az albumokat, munka van, fordítok dosztig, míg bele nem kékülök. Előtte még az ablakhoz megyek, kiszellőztetem a fejem a nagy bosszúságra, kihűlt kávémát iszom, nagy levegő, aztán ülök az asztalhoz vissza. A párkányon kék mázas, olcsó kínai bögre koppan. Az ég kékjét tükröző ablaküvegben nézem magam, úgy nézek ki, mint valami kobold, tíz ujjal megfésülködöm. Félhosszú hajam lebben a léghen, kékítőt nem old az ég vízében.

Bozai Ágota

Picasso: Az öreg gitáros

Für Emil grafikái a Király–Erdei–Műhelyben és festményei a Dunatükörben

„Ritkán fordul elő, hogy egy galéria rajzkiállítást rendez. A rajzok megítélésében él az a hagyomány, ami szerint a rajz a komolyabb, olaj-vászon művekhez készült előtanulmány, vázlat, és nem önálló alkotás... Bár vásznain sem bánik kesztyűs kézzel a világgal, rajzain brutális őszinteséggel vizsgálja kedvenc témáit, a világ és az emberi természet mozgatórugóit... Für iróniája kegyetlen és húsbavágó képet rajzol korunkról, melynek hajtóereje a bűn lelke és a lélektelen bűn” – mondta *Üveges Krisztina* művészettörténész Für Emil festőművész kiállításának megnyitóján Csepelen, a Kondor utcában lévő magángalériában, annak a komplex kulturális rendezvénynek a keretében, amelyet a Király–Erdei–Műhely és *P. Papp Zoltán* költő, a Dunatükör irodalmi, művészeti és kulturális folyóirat alapító főszerkesztője közösen szerveztek, és a lap jelen lévő számos szerzőjével együtt bemutatták a frissen megjelent lapszámot, amelynek egyik szerzője Für Emil.

A galéria falain Für Emil grafikákat, a Dunatükörben a Für festményekből láthattak néhányat a látogatók. A lap hasábjain Vass Tibor érdekes, szellemes írása hozta közelebb az olvasóhoz az alkotót

Sokan gyűltek össze a júliusi vasárnapon képzőművészek, irodalmárok Für Emil kiállítására, a művészpártira, amelyet *Czigány György* – szintén szerzője a Dunatükörnek – beharangozott a Bartók Rádió Muzsikáló reggel címmel a műsorában...

Itt volt többek között *Molnár Imre* iparművész, a bőrből készült tárgyak mestere, *Csermák György*, *Koppány Zsolt* író, a C.E.T. folyóirat szerkesztője. *Tamás Amaryllis* prózai írásaira, a filmesek világában készült izgalmas riportjaira hívta fel a figyelmet *Sédli Helga*, bájos ifjú előadóművész klezmer zenéje, hegedűjátéka és éneke, *Kvasznay Péter* zongorajátéka tette élvezetesebbé az együttlétet. *Filip Tamás* szavaival szólva csehovi helyszín hangulatát keltette a vendégekkel teli nappali, ebédlő, könyvtárszoba és a kert.

Jölesett ücsörögni a zöldben, zenéről, festészetéről beszélgetni, elemezni a kiállított grafikákat, ismerkedni az alkotóval, Für Emillel, akinek a szokatlan ám érdekes külső megjelenése is figyelmet érdemelt.

„Emilember – írja róla egyebek között *Vass Tibor* – Emilnek saját körfolyosója van, na jó, két-vagy háromágú terasz ez, de mintha körbe lehetne járni... Maga burkolta le, a két- vagy háromágú teraszról beszéllek, azt mondja most már nyugodt, mert tudja, hogy fel tudna építeni bárhol bármit, egy lakatlan szigeten sem esne kétségbe ...“

Für Emil már semmi miatt sem esik kétségbe. Fiatal kora ellenére bölcs nyugalommal elemzi a világot, megismeréseit kendőzetlen őszinteséggel veti elének rajzaiban. Emil tudja, hogy a világ ilyen, az ember ilyen; a jó és rossz kevercse, hogy a világ a fekete fehér, a fény és árnyék kiegyenlítődsének ősi törvényén alapszik.. Emil látja és láttatja, hogy az emberek közt angyalok és ördögök nyüzsögnek. Utóbbiakkal sokszor összekacsint, mert tudja, hogy a csipetnyi sót az élethez ők adják, sőt előrelendítenek.

„Angyalok oltalma alatt gyertyát gyújt a kerékpározó zenekar fölötté Isten sálja a tora ördögök begedülnek és a bárány milyen gyönyörű”
– írta a Király–Erdei–Műhely vendégkönyvébe *Debreczeni György* Für Emilnek.

Erdei Éva

